

Уткіна Я. Ю.
студентка 2 курсу
ННІ педагогіки,
наук. керівник: доц. Тарнавська Н. П.

Роль і місце ТРВЗ у різнобічному розвитку дитини.

Проблема розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку стає все більш актуальною. Зміни, що відбуваються в нашій державі, зумовлюють необхідність виховання покоління, зорієнтованого на розв'язання складних інтелектуальних проблем.

У світовій педагогічній практиці існує цілий ряд технологій з розвитку творчого мислення дітей. Нинішні високі вимоги до якості навчально-виховного процесу у дошкільному навчальному закладі зумовили виникнення та впровадження ТРВЗ (теорія розв'язування винахідницьких задач). Основи цієї технології розроблені інженером і письменником-фантастом Генріхом Сеуловичем Альтшуллером. Його послідовником і продовжувачем Михайлом Наумовичем Шустерманом ТРВЗ було впроваджено спочатку в роботу школи, а потім і дошкільних навчальних закладів. Згодом у спеціальних дослідженнях (В. Бухвалов, Б. Злотін, Г. Іванов, С. Ладоскіна, А. Нестеренко) було розроблено методи і прийоми навчання дітей на базі ТРВЗ, а також адаптовано основні принципи ТРВЗ для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку (А. Страунінг, О. Нікашин) [2, с. 36].

Суть цієї технології полягає у формуванні системного, діалектичного мислення, розвитку творчої уяви, винахідницької кмітливості. Використання її має не просто розвинути фантазію дітей, а навчити їх мислити системно, творчо, розуміти єдність і протиріччя навколишнього світу, бачити і вирішувати проблеми. Оптимізувати навчальний процес, підвищувати ефективність обсягу та форм роботи з дошкільниками вже неможливо, керуючись лише традиційними, а інколи (відверто кажучи) застарілими методами та прийомами виховання та навчання дітей дошкільного віку. З 1987 року ТРВЗ активно використовується в роботі педагогічними працівниками дошкільних закладів Росії та України. На сучасному етапі головним концептуальним питанням педагогіки є проблема формування творчої особистості. Вирішення її науковці і практики вбачають у посиленні ролі, передусім, - теорії розв'язування винахідницьких задач.

Мета статті: визначити роль і місце ТРВЗ у всебічному розвитку дітей, розглянути методи ТРВЗ, особливості їх впливу на творчі здібності дітей дошкільного віку.

Сьогодні ніхто не сумнівається в тому, що навчання і виховання дітей дошкільного віку за методологією ТРВЗ є реальним і дає позитивні результати. Рациональне застосування методів ТРВЗ в навчально-виховному процесі дошкільного закладу значною мірою сприяє появі та формуванню в дитини рис, які вказують на творчу особистість: самостійності суджень, нестандартності мислення, ініціативності, схильності до фантазування, пошуку різних варіантів завдань тощо.

Наукові дослідження засвідчують, що сутність даної методики та її принципів відмінності від інших освітньо-виховних технологій полягають у тому, що вона ніяк не є догмою, застарілою методикою. Г.С. Альтшуллер визначає наступні основні завдання своєї методики: «ТРВЗ перетворює вироблення нових технологічних ідей в точну науку, розв'язування винахідницьких завдань – замість пошуків «всліпу» – будується на системі логічних операцій» [1, с. 25]. ТРВЗ створює принцип, який допоможе знайти вихід з будь-якої ситуації, а реалізація творчих здібностей ґрунтується на використанні різних методів творчого мислення.

В основу навчання покладено головні принципи методики ТРВЗ: розв'язання суперечностей, системний підхід (вміння бачити навколишній світ у взаємозв'язку всіх його елементів), вміння віднайти необхідний у даній ситуації резерв.

Педагоги-дошкільники помітили, як у дітей зникає страх діяти з будь-яким предметом, використовувати його не тільки за прямим призначенням, але й за знайомими якостями роботи – новий винахід. Виявлено, що ТРВЗ у дошкільному навчальному закладі має кілька напрямків: естетична діяльність, образотворче мистецтво, складання казок, розв'язування казкових завдань.

Основною ідеєю ТРВЗ є творчість в усьому – у постановці запитань, прийомах їх розв'язання, подачі матеріалу. Головне у розвивальному навчанні – дати змогу висловитись, не перебивати, навіть якщо відповідь неправильна. Найважливіше те, що дитина працює в атмосфері свободи мислення і творчості.

Ефективність даної технології визначається доцільністю використання наступних методів [3, с. 17]:

- системний оператор («чарівний телевізор»);
- синектика;
- метод контрольних запитань;
- біном фантазії;
- фантастичне віднімання;
- метод навпаки;
- оператор РЧШ (розмір, час, швидкість);
- метод спроб і помилок;
- метод мозкового штурму;
- метод фокальних об'єктів;
- метод морфологічного аналізу.

Пропонуємо розглянути деякі з них:

Системний оператор («чарівний телевізор»). За допомогою цього методу діти отримують уявлення про будову, зв'язки, етапи життя системи. Ми ніби озброюємо дитяче мислення всеохоплюючим інструментом бачення причинно-часових залежностей.

Наприклад, пропонуємо дошкільникам послухати вірш Л. Фадєєвої «Дві сім'ї». Читаючи вірш, за допомогою геометричних фігур схематично зображуємо (викладаємо) персонажів на «екрані телевізора». Діти переконуються, що є дві системи - дві сім'ї, які містять підсистеми - маля і кошеня, й усі вони живуть однією сім'єю в одній квартирі - надсистемі. Ясна річ, термінологію діти не використовують. Потім вихователь пропонує дітям викласти таку ж схему.

Синектика - це один із методів психологічної активізації мислення, який передбачає застосування аналогії.

Види аналогії:

1. Пряма. Наприклад, дітям пропонують назвати об'єкти, схожі на даний за формою (тарілка → диск, сонце, годинник); за структурою (пух → сніг, вата, піна); за кольором (сонце → кульбаба, жовток, лимон); за ситуацією (коробка з іграшками → автобус із пасажирами, ваза з фруктами).

2. Особиста (емпатія). Це вміння бачити себе очима інших людей, ставити себе на місце якогось об'єкта. Наприклад: дитині пропонують уявити себе куциком, песиком, кошенятком, об'єктом з каменю, тіста, піску.

3. Фантастична. У цьому випадку будь-яку ситуацію розв'язуємо за допомогою казкових, фантастичних персонажів. Їх також можна переносити з однієї казки (фантастичної оповідки, легенди) до іншої. Наприклад: щоб урятувати Півника в казці "Півник та бобове зернятко", можна стати Хлопчиком-Мізничником, залізи в горлечко й викотити зернятко.

4. Символічна. Ця аналогія дає дітям змогу навчитися використовувати символіку. Наприклад, пропонуємо дошкільникам зашифрувати назви казок: «Вовк і семеро козенят» (1 квадрат і 7 трикутників); «Двоє жадібних ведмежат» (два круга).

Метод контрольних запитань. Суть цього методу полягає в розв'язанні ситуації за допомогою запитань: «Як по-новому застосувати предмет? Як спростити його? Як змінити предмет? Що можна збільшити в ньому? Що зменшити? Що переробити?» Наприклад: зламався стільчик у групі. Ситуація обговорюється за аналогічною схемою.

Біном фантазії. Він ґрунтується на об'єднанні двох слів, предметів, ситуацій, явищ за умови, що їх розділяє певна дистанція, незвичність, несхожість. Метод активізує уяву, фантазію малят. Наприклад, називаємо дітям два слова і пропонуємо вигадати нове (банан + ананас = бананас; корова + крокодил = кородил). Можна запропонувати дошкільникам розповісти про спосіб існування нових об'єктів.

Оператор РЧШ (розмір, час, швидкість) здійснює зміни шляхом збільшення або зменшення якогось параметра. Наприклад, пропонуємо дітям поміркувати: що сталося б, якби вовк з казки «Вовк і семеро козенят» зменшили. Варіант відповіді - він став би улюбленим маминим «козеням».

Найпростіший з методів творчого мислення – метод спроб і помилок. Сутність цього методу полягає у розв'язанні проблемного завдання через добір різноманітних варіантів вирішення. Мисляча людина безсистемно перебирає різні варіанти: «А якщо зробити так?». У дошкільників, можна сказати, це перший крок до творчості. Діти, охоче фантазують, висловлюючи найрізноманітніші пропозиції.

Метод мозкового штурму. Використання цього методу сприяє подоланню психологічної інерції, продукуванню максимальної кількості нових ідей у мінімальний термін. Мозковий штурм є колективним пошуком нетрадиційних шляхів розв'язання проблем. Цей метод враховує психологію не лише окремої людини, а й «натовпу». Під час мозкового штурму забороняється будь-яка критика (словесна, жестова, мімічна), підтримується будь-яка ідея. Метод діє найбільш ефективно за умови дотримання кількох правил:

- невелика кількість дітей у підгрупі (не більше 10 осіб);
- чітка установка: можна висловлювати будь-яку думку, бо критика з боку однолітків і вихователя виключається;
- заохочення вільного асоціювання, комбінування висловлених ідей;
- необмежена кількість ідей;
- підведення підсумків, вибір найбільш цікавих ідей.

Висновок. «Від дитини – до навколишнього світу, від навколишнього світу – до дитини» - ось головне завдання технології, а також допомогти дітям виробити цілісне бачення навколишнього світу та самого себе, самовизначитися відносно природи та суспільства, зайняти певну життєву позицію.

Список використаних джерел та літератури.

1. Богат В. Л. О системном подходе на занятиях по ТРИЗ // Дошкольное воспитание, 1996. - № 11., С. 25.
2. Дичківська І.М. Основи педагогічної інноватики : навчальний посібник. - Рівне: Зелент, 2001. – 222 с. С. 36.
3. Мостепанюк В., Пасічна К. Розвиток креативності методами ТРВЗ // Палітра педагога, 2007. - № 4., С. 17.